

Сімейна практика української мови

Досвід запровадження мовного проєкту для дошкільнят та їхніх батьків

Андрій КОВАЛЬОВ,

ініціатор мовного проєкту,
засновник аналітично-консалтингового бізнесу, м. Київ

Роль середовища у формуванні мовлення дітей неможливо переоцінити. І якщо ми хочемо, щоб наші малята заговорили українською, насамперед маємо подбати про те, щоб ця мова звучала в їхньому найближчому оточенні. Як цього досягти? Про вдалий проєкт українізації та об'єднання сімей розповідає його автор і керівник — батько вихованця одного з київських дитячих садків.

УКРАЇНОМОВНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ДЛЯ НАШИХ ДІТЕЙ: НАМІРИ І РЕАЛІЇ

Наш син Матвій розмовляє українською, для нього вона основна. Друга мова, якою я регулярно з ним спілкуюся, яку він часто чує в ютубі та в дитсадку, — англійська. Російську Матвій чує нечасто і практично не розуміє її.

Ми з дружиною виростили в російськомовному середовищі, але після Помаранчевої революції поступово перейшли на українську і вирішили, що для наших дітей основною мовою спілкування буде українська, другою — англійська.

Досить багато моїх друзів та знайомих після Помаранчевої, а особливо після Революції Гідності перейшли на українську або вирішили виховувати українською дітей. З 2014 року на вулицях Києва все частіше звучить українська.

За моїми спостереженнями на дитячих майданчиках, з дітьми до 5 років 15–20 % батьків уже говорять (або намагаються говорити) українською. Це ще не 50 на 50, однак і не тотальна меншість, як у 1990-х та на початку 2000-х.

Кожен із нас, киян, які прагнуть, аби їхні діти більше говорили українською, намагається створювати для своїх малят україномовне середовище, у якому було б комфортно соціалізуватися та пізнавати світ. Чи сформувалося вже таке україномовне середовище в Києві? Гадаю, ні.

Динаміка позитивна, однак поки не можна сказати, що україномовним дітям комфортно взаємодіяти з іншими людьми, які переважно розмовляють російською.

У середині 2020 року син пішов до дитячого садка. Українська є основною мовою навчання в дитсадках та школах Києва й інших міст. Однак з першого дня в садочку ми спостерігали за усталенням неофіційної норми: українська — мова навчання, якою вихователька звертається до дітей, російська — мова неформального спілкування між дітьми та звертання їх до педагогів. З десяти три-чотирирічних дітей у групі Матвія українська була основною для двох, решта розмовляла вдома російською. Ми поспілкувалися з батьками інших дітей і зрозуміли: вони очікують, що дітей навчатимуть розмовляти українською в садочку. Однак практика показує, що таке “навчання” неефективне.

Ось деякі наші спостереження за Матвієм та дітьми його групи.

- Діти звикають давати одно-двослівні відповіді на запитання вихователок (“Як ти провів вихідні?” — “Добре”; “Чим тобі подобається ця гра?” — “Вона цікава”), у них не формуються навички побудови зв'язних висловлювань українською мовою.

- Українською діти майже не вигадують нових слів, якихось смішних фраз, не повторюють одне за одним звуків, майже не грають у мовленнєві ігри, хоча гра з голосом та звуками, звуконаслідування природні для дитячої поведінки.

- Постійне перебування в ситуації, коли є мова навчання (українська) і “домашня” (російська), призводить до того, що як україномовні, так і російськомовні діти вибирають для комунікації слова, які найбільш схоже звучать обома мовами. Внаслідок цього обидві мови значно

Співпраця з родиною

спрощуються — ми нерідко чуємо від дорослих, що їм важко знаходити потрібні слова українською.

- У старшій групі багато дітей не готові до школи через брак навичок висловлювання українською. Директорка однієї приватної київської школи нещодавно сказала мені, що 60–70 % дітей, які приходять у перший клас, практично не здатні висловити розгорнуту думку у відповідь на запитання українською.

ПОЧАТОК ПРОЕКТУ

З огляду на вищесказане, ми разом із педагогами садочка запропонували батькам усіх вихованців долучитися до проєкту “Сімейна практика української мови”.

Батьки мали взяти на себе обов'язок:

- налагодити спілкування з дітьми українською — в ідеалі щодня або, для початку, у визначений день з ранку і до вечора;
- підтримувати намагання малят говорити українською в домашньому середовищі;
- упроваджувати (по змозі) у спілкуванні з дитиною популярний у світовій практиці принцип “One parent — one language” (“Одна людина — одна мова”): мама говорить українською, тато — російською або навпаки;
- читати з малятами книжки, переглядати мультфільми, слухати музику українською.

Виховательки зобов'язувалися:

- ненав'язливо виправляти дітей у повсякденному мовленні (“А ти знаєш, як це буде українською?”, “А можеш повторити те, що ти сказав / сказала, українською?” тощо);
- акцентувати увагу малечі на тому, що на звертання / запитання українською важливо намагатися відповідати також українською.

**Бібліохаб — чарівний простір:
У нім заговорити просто!**

(Фото надане автором)

Більшість батьків сприйняли цю ініціативу позитивно, дехто “зберігав нейтралітет”, але незгодних не було.

Утім багато батьків зізналися, що хотіли б більше розмовляти з дітьми українською, та, на жаль, не маючи мовної практики, нерідко задовго згадують потрібні слова і взагалі соромляться свого суржику та “кострубатості” вимови.

Ми започаткували для батьків та дітей **розмовні клуби**, де у дружній атмосфері вони можуть практикувати українську, не соромлячись помилок, не боячись сказати щось “не так”.

ПЕРШІ РЕЗУЛЬТАТИ І ПЕРСПЕКТИВИ

За 5 місяців 50 % родин вихованців нашого садочка, які були повністю російськомовними в побуті, перейшли зі своїми дітьми на практику “Одна людина — одна мова”.

Діти, які раніше майже не говорили українською, усе частіше вживають українські слова та вирази. Нарешті починає формуватися україномовне середовище, у якому нашим дітям комфортно вчитися та розвиватися.

У грудні 2021 року я презентував цей проєкт Постійній комісії київської міської ради з питань освіти, науки, молоді та спорту, Департаменту освіти, науки, молоді та спорту КМДА та директорату дошкільної, шкільної, позашкільної та інклюзивної освіти МОН України. 24 грудня 2021 року Міністерство освіти і науки України розіслало в усі обласні департаменти освіти інформаційний лист із рекомендацією запроваджувати проєкт у місцевих закладах дошкільної освіти.

Департамент освіти, науки, молоді та спорту КМДА у грудні 2021 — січні 2022 р. здійснив *опитування батьків дошкільнят щодо мовної практики в їхніх сім'ях*. В опитуванні взяли участь 20 562 респонденти. Результати: 37 % батьків удома з дітьми розмовляють українською; 28 % — залежно від ситуації; 32 % — російською. Діти розмовляють так: 37 % — українською; 8 % — українською і російською; 47 % — російською.

98 % батьків підтверджують, що вихователі в садочку розмовляють із дітьми українською. Це дуже високий показник.

Але якщо 37 % дошкільнят Києва вже україномовні, то чому троє-четверо дітей із кожних десяти на вулицях, майданчиках, у спортивних гуртках не розмовляють українською постійно?

На мою думку, *маленькі кияни продовжують русифікуватися під впливом середовища*, тобто навіть розмовляючи вдома українською, малята під

впливом більшості інших дітей, а також дорослих засвоюють неозвучену “норму”: удома українська, поза домом — російська. Це ще раз засвідчує важливу роль середовища у формуванні мовлення дітей: російськомовне середовище впливає на малечу сильніше, ніж майже стовідсотково україномовний освітній процес.

Спільно із членкинею Національної комісії зі стандартів державної мови Ольгою Шевчук-Клюжевою ми провели перше із серії *детальних соціолінгвістичних опитувань щодо мовленнєвої практики київських сімей* (анонімна гугл-форма, 30 запитань, 96 респондентів) і отримали цікаву статистику. Ось деякі результати.

Результати опитування батьків щодо мовленнєвої практики:

- ♦ 50–60 % російськомовних батьків оцінюють знання української своїми дітьми-дошкільнятами словами “незадовільно” або “взагалі не говорять”;
- ♦ лише 50–60 % батьків замислювалися над стратегією мовного виховання своїх дітей;
- ♦ 69 % російськомовних батьків готові змінювати (!) свою повсякденну мовну поведінку, якщо це буде потрібно для покращення рівня володіння українською їхніх дітей.

Останній результат дуже обнадійливий. Він пояснює, чому батьки охоче запроваджують у родинах практику “Одна людина — одна мова”.

Ми почали вивчати наукові статті та міжнародний досвід щодо розвитку дитячого мовлення в білінгвальному суспільстві.

Міжнародні дослідження показують, що для формування більш-менш збалансованого білінгвізму необхідно мінімум 35 % часу кожного дня розмовляти з дитиною другою мовою.

Власне тому практика “Одна людина — одна мова” є такою поширеною та ефективною.

12 січня цього року я провів детальну презентацію для Департаменту освіти, науки, молоді та спорту КМДА та всіх районних управлінь освіти м. Києва. Департамент підтримав масштабування проекту “Сімейна практика української мови” в усіх дитячих садках м. Києва. За результатами цієї зустрічі ми розробили презентацію та рекомендаційні тези для вихователів та батьків.

Разом із командою волонтерів ми обійшли 15 дитсадків на Подолі та Троєщині. Усі (!!!) директори та працівники цих закладів підтверджують існування проблеми недостатньо активного комунікативного розвитку дітей українською мовою через відсутність відповідного середовища. Усі педагоги

погоджуються систематично звертати увагу батьків на важливість україномовної практики для розвитку мовлення дітей.

РОЗМОВНІ КЛУБИ:

КОЛИ ДОСТАТНЬО ПРОСТО ГОВОРИТИ

Перша зустріч розмовного клубу для батьків та дітей відбулася 15 січня 2021 року в реконструйованому приміщенні бібліохабу на Троєщині (вул. Бальзака, 28). Нині працює ще й клуб на Подолі. Незабаром плануємо запустити розмовні клуби і в інших районах Києва.

Зустрічі відбуваються у вихідні, раз на тиждень, тривають 3 години і передбачають активності як для дорослих, так і для дітей.

Батьки, що приходять у клуби, часто бояться, що діти почнуть розмовляти суржиком. У багатьох є мовний бар’єр через брак розмовної практики. Однак уже після першої зустрічі вони почуваються набагато впевненіше й готові продовжувати спілкуватись українською в родині.

Ми почали соціолінгвістичні спостереження за комунікацією дітей у нашому садочку та анонімі (з дозволу батьків) вимірювання пасивного й активного словникового запасу дітей 3–5 років за методиками Peabody Picture Vocabulary Test (PPVT) та Expressive Vocabulary Test (EVT), адаптувавши їх до української мови. Така інформація про мовленнєвий розвиток дітей мотивує батьків до впровадження в родині практики української мови. Плануємо поширити ці дослідження на всі столичні дитсадки.

До мене вже звертаються з інших садочків та шкіл Києва й області з бажанням долучитися до проекту. Ми будемо активно масштабувати проект, тож роботи попереду дуже багато. Спочатку залучимо всі дошкільні заклади Києва, а за півроку-рік зі столиці, думаю, зможуть брати приклад й інші русифіковані міста України.

Як показує наш досвід, змінити середовище можна, якщо давати батькам інструменти, за допомогою яких вони зможуть поступово збільшувати частку української мови в житті своїх дітей. Я хотів би, щоб ця стаття мотивувала всіх батьків та педагогів Києва й інших міст України започаткувати сімейну практику української мови та створювати україномовне середовище у своїх закладах. Позитивні зміни можуть відбутися набагато швидше, ніж ви собі уявляєте. ■

ОЗНАЙОМТЕСЬ ІЗ МАТЕРІАЛАМИ
ПРОЄКТУ: dv.in.ua/2022-2/p23

ОБЕРІТЬ СВІЙ ФОРМАТ ФАХОВИХ ВИДАНЬ

ЕЛЕКТРОННІ

ЧИ

ПАПЕРОВІ

- ✓ Пропустили актуальну тему номера?
- ✓ Загубили примірник із потрібними матеріалами?
- ✓ Мрієте читати улюблені фахові видання на своєму гаджеті?

- ✓ Вам до вподоби запах свіжої фарби, шелест сторінок?
- ✓ Збираєте власну бібліотечку, упорядковуючи випуски за темами?
- ✓ Використовуєте наочність в роботі з дітьми?

Купуйте та передплачуйте
ЕЛЕКТРОННІ ВЕРСІЇ на сайті
journals.ua/prof/obrazovanie

Купуйте та передплачуйте
ПАПЕРОВІ ЖУРНАЛИ
на сайті jml.com.ua/peredplata

**Усе, як ви звикли,
тільки онлайн!**

або на пошті

**Продовжуйте
добрі традиції!**